

ΕΠΙΡΡΗΜΑΤΑ

§ 257. Ἐπιρρήματα λέγονται αἱ ἄκλιτοι λέξεις, αἱ ὁποῖαι προσδιορίζουν συνήθως τὰ ῥήματα, δηλοῦσαι **τόπον, χρόνον, τρόπον, ποσόν** κτλ.

1) **Τοπικὰ** ἐπιρρήματα: ἐνθάδε (= ἐδῶ), ἐνταῦθα, ἐκεῖ, ἄνω, κάτω κτλ.

2) **Χρονικὰ** ἐπιρρήματα: νῦν (= τώρα), σήμερον, χθές, αὔριον, τότε κτλ.

3) **Τροπικὰ** ἐπιρρήματα: ὧδε, οὕτω (= ἔτσι), εὖ, καλῶς, κακῶς κτλ.

4) **Ποσοτικὰ** ἐπιρρήματα: ἄγαν, λίαν (= πολύ), ἅπαξ, δις κτλ.

5) **Βεβαιωτικὰ ἢ ἀρνητικὰ** ἐπιρρήματα: ναί, μάλιστα, δή, δῆτα — οὐ, μή — ἄρα, μῶν (= μήπως) κτλ.

Σημείωσις. Ὡς ἐπιρρήματα λαμβάνονται πολλάκις καὶ τύποι ὀνομάτων ἢ ῥημάτων: δημοσίᾳ, ἰδίᾳ, προῖκα (= δωρεάν) — ἄγε, ἴθι, φέρε (= ἔλα) κτλ.

Ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα

§ 168. Ἀριθμητικὰ ἐπιρρήματα λέγονται αἱ λέξεις, μὲ τὰς ὁποίας δίδεται ὠρισμένη ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν **ποσάκις**. Καὶ τούτων τὰ πλεῖστα σχηματίζονται ἀπὸ τὸ θέμα τῶν ἀπολύτων, ἀφοῦ εἰς αὐτὸ προστεθῆ ἢ κατάληξις **-κίς** ἢ **-άκις**: (ἑπτὰ) ἐπτά-κίς, (δέκα) δεκά-κίς, (ἕξ) ἕξ-άκις, (πέντε) πεντ-άκις.

Τῶν τριῶν πρώτων ἀριθμητικῶν (εἷς, δύο, τρεῖς) ἐπιρρήματα εἶναι τοῦ εἷς — ἅπαξ (= μίαν φοράν), τοῦ δύο — δις (= δύο φορές), τοῦ τρεῖς — τρίς (= τρεῖς φορές).

Σημείωσις. Τὸ σημεῖον ζ', μὲ τὸ ὁποῖον οἱ ἀρχαῖοι παρίστανον τὸ 6, καλεῖται **στίγμα**, τὸ δὲ σημεῖον 4, μὲ τὸ ὁποῖον παρίστανον τὸ 90, καλεῖται **κόππα**, καὶ τὸ σημεῖον 3, μὲ τὸ ὁποῖον παρίστανον τὸ 900, καλεῖται **σαμπῖ**.

Πρὸς παράστασιν δὲ τῶν ἀριθμῶν ἐν γένει οἱ ἀρχαῖοι ἐχρησιμοποιοῦν τὰ στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου μὲ μίαν κεραίαν πρὸς τὰ ἄνω καὶ δεξιὰ ἢ κάτω καὶ ἀριστερά.

Διήρουν δὲ πρὸς τοῦτο τὰ 24 στοιχεῖα τοῦ ἀλφαβήτου εἰς τρεῖς ὁμάδας, α-θ, ι-π, ρ-ω· καὶ τῆς μὲν πρώτης ὁμάδος τὰ στοιχεῖα τὰ ἐχρησιμοποιοῦν πρῶτον πρὸς παράστασιν τῶν ἀπλῶν μονάδων (α'=1, β'=2, γ'=3 κτλ.), τῆς δὲ δευτέρας ὁμάδος πρὸς παράστασιν τῶν δεκάδων (ι'=10, κ'=20, λ'=30 κτλ.) καὶ τῆς τρίτης πρὸς παράστασιν τῶν ἑκατοντάδων (ρ'=100, σ'=200, τ'=300 κτλ.).

Πρὸς παράστασιν δὲ τῶν χιλιάδων ἐχρησιμοποιοῦν τὰ ἴδια στοιχεῖα, ἀλλὰ μὲ τὴν κεραίαν πρὸς τὰ κάτω καὶ ἀριστερὰ (·α'=1000, ·β'=2000, ·γ'=3000 κτλ., ·αωκα'=1821, ·αξιβ'=1912, ·αξιμς'=1946).

Πίναξ τῶν ἀριθμητικῶν

	Ἀπόλυτα Ἐπιρρήματα	Τακτικά	
α' 1	εἷς, μία, ἕν	πρῶτος, -η, -ον	ἄπαξ
β' 2	δύο	δεύτερος, -α, -ον	δὶς
γ' 3	τρεις, τρία	τρίτος, -η, -ον	τρὶς
δ' 4	τέτταρες, τέτταρα	τέταρτος	τετράκις
ε' 5	πέντε	πέμπτος	πεντάκις
ς' 6	ἕξ	ἕκτος	ἑξάκις
ζ' 7	ἑπτὰ	ἕβδομος	ἑπτάκις
η' 8	ὀκτώ	ὄγδοος	ὀκτάκις
θ' 9	ἐννέα	ἕνατος	ἐνάκις
ι' 10	δέκα	δέκατος	δεκάκις
ια' 11	ἑνδεκα	ἑνδέκατος	ἑνδεκάκις
ιβ' 12	δώδεκα	δωδέκατος	δωδεκάκις
ιγ' 13	τρεις (τρία) καὶ δέκα τρισκαιδεκάκις	τρίτος καὶ δέκατος	
ιδ' 14	τέτταρες (-ρα) καὶ δέκα τρισκαιδεκάκις	τέταρτος καὶ δέκατος	
ιε' 15	πεντεκαίδεκα πεντακαιδεκάκις	πέμπτος καὶ δέκατος	
ισ' 16	ἑκκαίδεκα ἑκκαιδεκάκις	ἕκτος καὶ δέκατος	
ιζ' 17	ἑπτακαίδεκα ἑπτακαιδεκάκις	ἕβδομος καὶ δέκατος	
ιη' 18	ὀκτωκαίδεκα ὀκτωκαιδεκάκις	ὄγδοος καὶ δέκατος	
ιθ' 19	ἐννεακαίδεκα ἐννεακαιδεκάκις	ἕνατος καὶ δέκατος	
κ' 20	εἴκοσι(ν)	εἰκοστός	εἰκοσάκις
λ' 30	τριακόντα τριακοντάκις	τριακοστός	
μ' 40	τετταράκοντα τετταρακοντάκις	τετταρακοστός	
ν' 50	πεντήκοντα πεντηκοντάκις	πεντηκοστός	
ξ' 60	ἑξήκοντα ἑξηκοντάκις	ἑξηκοστός	
ο' 70	ἑβδομήκοντα ἑβδομηκοντάκις	ἑβδομηκοστός	

π'	80	ὀγδοήκοντα ὀγδοηκοντάκις	ὀγδοηκοστός	
Ϛ'	90	ἐνενηήκοντα ἐνενηκοντάκις	ἐνενηκοστός	
Ϟ'	100	ἑκατὸν ἑκατοντάκις	ἑκατοστός	
σ'	200	διακόσιοι -αι -α διακοσιάκις	διακοσιοστός	
τ'	300	τριακόσιοι -αι -α τριακοσιάκις	τριακοσιοστός	
υ'	400	τετρακόσιοι -αι -α τετρακοσιάκις	τετρακοσιοστός	
φ'	500	πεντακόσιοι -αι -α πεντακοσιάκις	πεντακοσιοστός	
χ'	600	ἑξακόσιοι -αι -α ἑξακοσιάκις	ἑξακοσιοστός	
ψ'	700	ἑπτακόσιοι -αι -α ἑπτακοσιάκις	ἑπτακοσιοστός	
ω'	800	ὀκτακόσιοι -αι -α ὀκτακοσιάκις	ὀκτακοσιοστός	
ϝ'	900	ἐνακόσιοι -αι -α ἐνακοσιάκις	ἐνακοσιοστός	
·α	100	χίλιοι -αι -α	χιλιοστός	χιλιάκις
·β	2000	δισχίλιοι -αι -α δισχιλιάκις	δισχιλιοστός	
·ι	10000	μύριοι -αι -α	μυριοστός	μυριάκις
·κ	20000	δισμύριοι -αι -α δισμυριάκις	δισμυριοστός	

4. Παράγωγα ἐπιρρήματα

§ 274. Ἐπιρρήματα παράγονται ἀπὸ πᾶν κλιτὸν μέρος τοῦ λόγου ἢ ἀπὸ ἄλλα ἐπιρρήματα.

a. **Τοπικὰ** ἐπιρρήματα παράγονται μὲ τὰς καταλήξεις

α') **-ασι, -ησι, -οι, -θι** πρὸς δήλωσιν στάσεως ἐν τόπῳ: Πλαταιαὶ — Πλαται-ᾶσι (= ἐν Πλαταιαῖς), Ἀθηναὶ — Ἀθῆν-ησι, Μέγαρα — Μεγαρ-οῖ, οἶκος — οἶκ-οι, ἄλλος — ἄλλο-θι, αὐτὸς — αὐτό-θι.

β') **-θεν, -οθεν, -ωθεν** πρὸς δήλωσιν κινήσεως ἀπὸ τόπου: οἶκος — οἶκο-θεν (ἐκ τοῦ οἴκου), ἄλλος — ἄλλο-θεν, ἐκεῖ — ἐκεῖθεν, ἄνω — ἄνω-θεν, πᾶς — πάντ-οθεν, ἀμφότεροι — ἀμφοτέρ-ωθεν.

γ') **-δε, -ζε, -σε** πρὸς δήλωσιν κινήσεως εἰς τόπον: Μέγαρα — Μεγαρά-δε (= εἰς τὰ Μέγαρα), Ἀθῆναι — (Ἀθήνας-δε) Ἀθήναζε, ἄλλος — ἄλλο-σε (= εἰς ἄλλο μέρος).

b. **Τροπικὰ ἐπιρρήματα** παράγονται μὲ τὰς καταλήξεις

α') **-ως, -ῶς**: δίκαιος — δικαί-ως, κακὸς — κακ-ῶς, βαρὺς — βαρέ-ως, εὐγενής — εὐγεν-ῶς, ἄλλος — ἄλλ-ως, ὁμολογούμενος — ὁμολογουμέν-ως, ἐσκεμμένος — ἐσκεμμέν-ως.

β') **-δην, -άδην, -ίνδην, -δόν, -ηδόν**: βαίνω (θ. βα-) — βάδην, μείγ-νυμι — μίγ-δην, τρέχω — τροχ-άδην, ἄριστος — ἀριστ-ίνδην, ἀγέλη — ἀγελη-δόν, ταῦρος — ταυρ-ηδόν.

γ') **-ί, -εἰ, -τί**: ἄμισθος — ἀμισθ-ί, ἐθέλων — ἐθειλοντ-ί, πάνδημος — πανδημ-εἰ, ἐλληνίζω — ἐλληνισ-τί, ὀνομάζω — ὀνομασ-τί.

δ') **-ς**: ἀναμείγ-νυμι (ἀμαμίγ-ς) — ἀναμίξι, ἐναλλάσσω (ἐναλλάγ-ς) — ἐναλλάξι.

c. **Ποσοτικὰ ἐπιρρήματα** παράγονται μὲ τὰς καταλήξεις **-κις, -άκις**: ἑπτὰ — ἑπτά-κις, δέκα — δεκά-κις, μύριοι — μυρι-άκις, πολὺς — πολλ-άκις, πόσος — ποσ-άκις (βλ. § 168).

d. **Χρονικὰ ἐπιρρήματα** παράγονται μὲ τὴν κατάληξιν **-τε**: ἄλλος — ἄλλο-τε, ἕκαστος — ἐκάστο-τε.

δ') Παραθετικὰ ἐπιρρήματα

§ 146. Παραθετικὰ σχηματίζουν καὶ πλεῖστα ἐπιρρήματα, πρὸ πάντων ὅσα παράγονται ἀπὸ ἐπίθετα, καθὼς καὶ ὅσα ἔχουν τοπικὴν ἢ χρονικὴν σημασίαν.

1) Τῶν ἐπιρρημάτων, τὰ ὅποια παράγονται ἐξ ἐπιθέτων, παραθετικὸν συγκριτικοῦ μὲν βαθμοῦ εἶναι ἢ ἐνικὴ αἰτιατικὴ τοῦ οὐδετέρου τοῦ συγκριτικοῦ τοῦ ἐπιθέτου, ὑπερθετικοῦ δὲ βαθμοῦ ἢ πληθυντικὴ αἰτιατικὴ τοῦ οὐδετέρου τοῦ ὑπερθετικοῦ αὐτοῦ:

(δίκαιος) δικαίως δικαιότερον δικαιοτάτα

(σαφής) σαφῶς σαφέστερον σαφέστατα

(ἡδὺς) ἡδέως ἡδιον ἡδιστα

Οὕτω καὶ

(ἀγαθὸς) εὖ — ἄμεινον, βέλτιον, κρεῖττον — ἄριστα, βέλτιστα, κράτιστα

(ὀλίγος) ὀλίγον — ἔλαττον, μείον, ἥττον — ἐλάχιστα, ἥκιστα

(πολὺς) πολὺ, μάλα — πλεόν, μᾶλλον — πλεῖστον, πλεῖστα, μάλιστα.

2) Τῶν τοπικῶν ἐπιρρημάτων τὰ παραθετικά σχηματίζονται συνήθως μὲ τὰς καταλήξεις **-τέρω, -τάτω**, τῶν δὲ χρονικῶν μὲ τὰς καταλήξεις **-τερον, -τατα**:

ἄνω	— ἀνωτέρω	ἀνωτάτω
κάτω	— κατωτέρω	κατωτάτω
πέρα	— περαιτέρω	—
ἐγγύς	— ἐγγυτέρω	ἐγγυτάτω καὶ
	— ἐγγύτερον	ἐγγύτατα
πόρρω	— πορρωτέρω	πορρωτάτω
πρωὶ ἢ πρῶ	— πρωιαίτερον	πρωιαίτατα καὶ
	πρωαίτερον	πρωαίτατα (πρβλ. § 140, 2).